

Lapin ELY-keskus
PL 8060
96101 Rovaniemi
kirjaamo.lappi@ely-keskus.fi

LAUSUNTO

21.9.2018

Dnro 412/2018

Asia: Paliskuntain yhdistyksen lausunto koskien Soklin kaivoshankkeen rikasteliikenteen YVA-tarveharkintaa

SOKLI-KEMIJÄRVI -VÄLINEN RIKASTELIIKENNE

Paliskuntain yhdistys kiittää mahdollisuudesta lausua Soklin kaivokseen liittyvien rikastekuljetusten YVA-tarveharkinnan ympäristöselvityksestä. Selvitys on aiemmin ollut lausuttavana viranomaisilla.

Yara Suomi Oy suunnittelee kaivostoimintaa Savukosken Soklissa. Aiemmin kaivoksesta toteutetuissa YVA-menettelyissä on tarkasteltu rikasteen kuljettamista rautateitse Soklista satamaan ja kaivoksen liikennevaikutuksia on arvioitu ainoastaan rakentamisaikaisen liikenteen sekä huolto- ja työmatkaliikenteen osalta. Kaivosyhtiö on hylännyt suunnitelman rikasteen kuljettamisesta rautateitse. YVA-menettelyiden jälkeen uutena suunnitelmana on tullut myös hakkeen käyttö kaivoksen lämpölaitoksessa, mikä niin ikään lisää raskasta liikennettä kaivokselle. Nykyisissä suunnitelmissa raskas liikenne alueella minkertaistuisi 290:n rekkaan vuorokaudessa, eli yli 105 000 raskaan ajoneuvon liikennesuoritteeseen vuodessa. Tämä tarkoittaa noin ympäri vuorokauden 5 minuutin välein kulkevaa raskasta ajoneuvoa nykyisin suurelta osin (Pelkosenniemi-Sokli, n. 130 km) vähäliikenteisellä, lähes erämaisella tieosuudella. Tämän seurauksena alue muuttuu täysin liikenteen aiheuttaman melun, tärinän ja päästöjen sekä turvallisuusriskien monikymmenkertaistuessa.

Kaivoshanke sijoittuu Kemin-Sompion, Suomen suurimman paliskunnan, alueelle. Kuljetukset sijoittuvat lisäksi Oraniemen, Pyhä-Kallion ja Hirvasniemen paliskuntien alueelle. Poronhoitolaki (PHL 848/1990) on erityislaki, joka tulee ottaa huomioon kaavoituksessa ja muussa poronhoitoalueella tapahtuvassa toiminnassa sekä toimintaa mahdollistavassa toiminnassa, kuten nyt arvioitavana olevassa Soklin kaivoshankkeen kuljetusten YVA-tarveharkinnassa. Poronhoidon kannattavuuden edellytys on vapaa laidunnusoikeus (PHL 3 §). Erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella olevaa valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle (PHL 2 §). Kemin-Sompio ja Oraniemi sijoittuvat erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulle alueelle. Poronhoitolaki velvoittaa (53 §) valtion viranomaisen neuvottelemaan asianomaisen paliskunnan kanssa toimenpiteistä, jotka vaikuttavat olennaisesti poronhoidon harjoittamiseen. Soklin vaihemaakuntakaava edellyttää, että merkittävästi parannettavan yhdystien linjauksen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset turvattava.

Samankaltainen yleismääräys koskee yleisesti myös muuten alueen suunnittelua Itä-Lapin maakunta-kaavassa ja vireillä olevassa Rovaniemen ja Itä-Lapin maakunta-kaavassa.

Poronhoidolla on alueella vuosisatojen perinteet ja se on elinvoimainen osa Itä-Lapin aluetaloutta ja kulttuuria. Poronhoidon taloudelliset kerrannaisvaikutukset ulottuvat laajalle. Paliskunnat ovat poronhoitoyhteisöjä, jotka ovat suoraan riippuvaisia alueensa ympäristön rauhallisuudesta, puhtaudesta ja monimuotoisuudesta. Ympäristöön kohdistuvat vaikutukset tulevat suoraan vaikuttamaan poronhoidon taloudelliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen jatkuvuuteen alueella.

Soklin kaivoksen vaikutukset poronhoitoon

Paliskuntain yhdistys ja Kemin-Sompion paliskunta ovat toistuvasti eri yhteyksissä ja lausunnoissa tuoneet esille Soklin kaivoksen suunnitteluprosesseihin liittyvät puutteellisuudet sekä itse kaivostoiminnan erittäin haitalliset vaikutukset alueen poronhoidon harjoittamisen kannalta.

Lyhyesti listattuna Soklin kaivos aiheuttaisi paliskunnalle ja laajemmin porotaloudelle ainakin seuraavia vaikutuksia:

- 1) vaikutus laitumiin (suora ja epäsuora laidunalueiden menetys ja muutos, sekä vaikutus laidunten kulumiseen)
- 2) vaikutus porojen laiduntamiseen (laidunkiertojärjestelmän tuhoutuminen)
- 3) vaikutus poronhoitotyöhön ja rakenteisiin (poronhoidon vaikeutuminen ja estyminen, rakenteiden tuhoutuminen ja jääminen käyttökelvottomiksi, poronhoidon toimintatapojen pakkomuutos vapaasta laiduntamisesta talvitarhaukseen tai ruokintaan)
- 4) vaikutus porotalouden kokonaiskannattavuuteen (mm. työmäärien lisääntyminen, poronhoidon uudelleen järjestäminen, ruokinnan lisääntyminen, porotuhot, porokarjan tuoton väheneminen, suurimpien sallittujen poromäärien leikkaaminen).
- 5) vaikutus poronhoitokulttuuriin (kulttuurihistoria, nykyisyys ja heijastuminen tulevaisuuteen)
- 6) vaikutus turvallisuuteen ja porovahinkojen moninkertaistuminen (onnettomuudet liikenteessä ja kaivosalueella, niin porot kuin poronhoitajat)
- 7) ympäristön pilaantumisen ja päästöjen kautta poroihin kohdistuvat vaikutukset
- 8) imago-vaikutukset (kohdistuvat porotalouteen kaikkialla Suomessa)
- 9) liikennevaikutukset
- 10) sosiaaliset haittavaikutukset (ml. elinkeinon tulevaisuuteen liittyvä jatkuva epävarmuus ja tästä johtuva elinkeinotoiminnan kehittämisen vaikeutuminen tai nuorten elinkeinon jatkajien väheneminen)

Ympäristöselvitys

Liikennevahingot

Liikennevahinkojen arviointi on ylimalkaista ja käytetty menetelmä on kuvattu sekavasti. Selvitystä varten olisi myös ollut olemassa uudempaa aineistoa (vuosi 2017 ja alkuvuosi 2018) sekä aineisto, jossa

kaikki porokolarit on paikannettu. Selvityksessä ei esitetä minkäänlaista karttaa/karttoja porokolareiden sijoittumisesta tai edes taulukoita porokolareiden nykyisistä määristä ja arvioiduista määristä. Arvion lopputuloksesta ei selviä olisiko porokolareiden kokonaismäärä 40, vai lisääntyisivätkö porokolarit 40 kolarilla. Asiaa olisi tullut käsitellä myös paliskuntatasolla: millaiseksi esimerkiksi Kemin-Sompion porokolarimäärät muodostuvat? Mihin kolarit sijoittuisivat? Miten niitä voisi näissä kohteissa estää? Ja ennen kaikkea, mikä olisi liikenteen ja kaivostoiminnan kumulatiivinen vaikutus paliskuntaan kokonaisuutena? Tätä ei ole arvioitu vielä missään selvityksessä tai menettelyssä.

Lapin ELY-keskuksen selvityksen mukaan (*Porokolarit ja niiden vähentäminen*, 2011) raskaan liikenteen osuus porokolareista on niiden liikennemääräosuutta selkeästi korkeampi. Poronhoitoalueen porovahinko-otannan perusteella raskaan liikenteen yhdistelmäajoneuvo oli osallisena noin 20 %:ssa porokolareista. Raskaan liikenteen osuus kokonaisajosuoritteesta oli n. 10 %. Tämä tarkoittaa kaksinkertaisia vahinkoja ajosuoritteeseen nähden. Suurimmat vaikutukset kohdistuisivat Kemin-Sompion paliskuntaan. Siellä raskas liikenne tulisi monikymmenkertaitumaan: raportin mukaan nykyisin paliskunnan alueen päätiellä Sokliin kulkee 10 raskasta ajoneuvoa vuorokaudessa. Kaivoksen toiminnan aikana määrä olisi 290. Tämä tarkoittaa 29-kertaista kasvua raskaan liikenteen määrässä. Martilta etelään raskaan liikenteen määrä 10-kertaistuisi ja Oraniemen paliskunnan alueella, Savukoski-Pelkosennimi -välillä 7-kertaistuisi. Liikennevahinkoja ei ole arvioitu tätä taustaa vasten, eikä niiden arviota näin ollen voida pitää oikeana.

Selvityksessä ei ole arvioitu lainkaan vaikutuksia Hirvasniemen paliskunnalle. Niitä aiheutuu etenkin, mikäli Kemijoen itäpuolelle rakennetaan uusi tieyhteys Boreal Biorefin tehtaalle ja rikasteen lastausterminalille.

Suuri osa porokolareista tapahtuisi tieosuuksilla, joiden varrella ja läheisyydessä asuu lukuisia poronhoitajia, joiden porot kulkevat teitä pitkin ja niiden poikki talveksi kotiin. Poroja voi myös liikkua kotitarhojen ja ruokintapaikkojen ympäristössä joulukuun ja maaliskuun välisenä aikana. Huhti-toukokuussa porot lähtevät vasomaan tai vasoneina pienten vasojen kanssa takaisin kesälaitumille. Porokolaririski näinä aikoina olisi suuri. Etenkään talvikelillä raskaat rekat eivät voi väistää, vaan tappavat tyypillisesti useita poroja kerralla. Porokolarit kohdistuisivat näiden tiettyjen poronomistajien poroihin ja voivat muodostua kestävämmän suuriksi. Pahimmillaan näiden poronomistajien liikenteen vuoksi tapahtuvat omaisuuden ja sen tuoton menetykset osoittautuvat niin mittaviksi, ettei elinkeinotoimintaa ole mahdollista jatkaa. Tämä tarkoittaa, että yksin liikenteessä tapahtuva muutos aiheuttaisi erityisellä poronhoitoalueella toimivan Kemin-Sompion ja Oraniemen paliskuntien poronhoidolle huomattavaa haittaa. Rahallinen korvaus ei korvaa poronomistajien menettämää vasatuottoa ja tilalle kasvatettava pääoma (uusi vaadin) alkaa tuottamaan vasta kolmen vuoden iässä. Hirvaiden kohdalla elinkeinon menetys on vielä vaadintakin suurempi, koska niiden osuus porokarjasta on tyypillisesti alle 10 % ja jokainen yksilö on lisääntymisen kannalta tärkeä.

Muut vaikutukset

Ratavaihtoehdon hylkääminen ja kuljetusten siirtäminen maanteille merkitsee valtavaa raskaan liikenteen kasvua alueella. Lisäksi alue, joka tällä hetkellä on hiljainen ja erämainen, muuttuu liikenteen melun, tärinän ja päästöjen jälkeen totaalisesti. Kaivosliikenteen päästöt monikymmenkertaistavat nykyiset liikenteen kokonaispäästöt alueella. Näiden vaikutuksia poronhoitoon ei ole arvioitu.

Vaikutusten arviointi vähättelee vaikutuksia poronhoidolle. Esimerkiksi Kemin-Sompion paliskunnassa vaikutukset kohdistuvat pääosin poroihin, jotka ympäri vuoden luonnonlaitumilla. Nämä porot eivät ole tottuneet ihmistoiminnasta aiheutuvaan häiriöön tai vilkkaaseen liikenteeseen. Selvityksessä väitetään, että poro tottuu liikenteeseen. Mikäli näin käy, se tarkoittaa vielä suurempaa vahinkojen lisääntymistä. Kaiken kaikkiaan selvityksestä näkyy sen asiantuntemattomuus: esimerkiksi suurimmat sallitut poromäärät eivät vaihtele paliskunnittain, vaan ne on määrätty tiettyyn paliskunnittaiseen lukumäärään kymmenvuotiskausiksi kerrallaan.

Arvioinnissa ei ole käytetty hyväksi poronhoidon paikkatietoaineistoa eikä tilastoja. Arviointi ei ole ollut vuorovaikutteista eli alueen poronhoitajia ei ole mitenkään osallistettu arviointiin, eikä heiltä myöskään ole kysytty lausuntoa ympäristöselvityksestä. Osallistamattomuus on oleellinen puute verrattuna siihen, että arviointi tehtäisiin YVA-selvityksenä, jolloin osallistaminen olisi lakisääteistä.

Selvityksessä listataan vaikutusten lieventämiskeinoja. Teidenvarsien raivaaminen näkyvyyden parantamiseksi on hyvä keino, mutta se auttaa lähinnä henkilöautoliikenteessä tapahtuvien vahinkojen estämiseen. Raskas liikenne ei hidasta tai jarruta porojen takia ja muun muassa siksi niiden osuus kolareista on kaksinkertainen ajosuoritteeseen nähden. Teiden alituskohdat tai ohjaavat aidat poroille tuskin ovat realismia, sillä sellaisia ei ole vielä koskaan missään toteutettu porokolareiden vähentämiseksi, vaikka niitä on ehdotettukin. Porokello -järjestelmä ei tällä hetkellä toimi syrjäisillä tieosuuksilla, sillä alueilla ei ole tarpeeksi varoittajia.

Lopuksi

Kaivostoiminnan aloittaminen Soklissa heikentäisi oleellisesti poronhoidon harjoittamisen mahdollisuuksia ja aiheuttaisi poronhoidolle huomattavaa haittaa. Hankkeeseen liittyvät vakavat ympäristöriskit muodostavat poronlihan imagon menettämisen kautta laajalle ulottuvan ja pitkäkestoisen uhan koko Suomen porotalouden tulevaisuudelle.

Soklin hankkeeseen liittyy vakavia puutteita, niin suunnittelu- kuin arviointiprosesseihin. Yksi merkittävä ongelma tämän kokoluokan hankkeessa on juuri se, että hankkeen kokonaisvaltainen arvio puuttuu. Viranomaiset siirtävät vastuuta toisille viranomaisille ja ”yksityiskohtaisempaan suunnitteluun”. Yara Suomi Oy, kaavoituksesta vastaavat ja muut kaivostoimintaa ohjaavat viranomaiset ovat hanketta koskevissa eri suunnittelu- ja ohjausvaiheissa sekä muissa yhteyksissä antaneet ymmärtää, että

poronhoidolle koituva huomattava haitta olisi estettävissä yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, yhteensovittamalla toimintoja sekä kaivostoiminnalle annettavilla lupamääräyksillä. Useissa vastineissa on myös vähätelty kaivostoiminnan käyttämää pinta-alaa suhteessa paliskunnan pinta-alaan ja sen myötä kokonaisvaikutuksia poronhoidolle. Joitain keinoja poronhoidon toimintaedellytysten turvaamiseksi ja haittojen lieventämiseksi on esitetty, vaikka näistä ei ole sovittu eikä toimivuudesta keskusteltu paliskunnan kanssa. Soklin hanke muodostaa kokonaisuuden, joka tuhoaisi mittavassa määrin poronhoidon harjoittamisen mahdollisuuksia.

Paliskuntain yhdistys katsoo, ettei vaikutuksia poronhoidolle ja porotaloudelle ole arvioitu riittävästi ympäristöselvityksessä. Soklin kaivoshankkeen rikasteliikenteestä tulee tehdä tarkempi YVA-selvitys, jotta kaivoksen kaikki vaikutukset tulevat asianmukaisesti arvioiduiksi vuorovaihteisessa prosessissa.

Kaivostoiminta Soklissa tulisi aiheuttamaan huomattavaa haittaa Kemin-Sompion paliskunnan poronhoidolle. Toistaiseksi kaivosyhtiö, Savukosken kunta tai kaivoshankkeeseen liittyviä suunnitelmia ja arviointeja tekevät konsulttiyhtiöt eivät ole löytäneet riittäviä keinoja yhteistyössä paliskunnan kanssa, joilla haitat voitaisiin poistaa tai minimoida siten, että huomattavaa haittaa ei syntyisi. Soklin kaivoshanke on siksi poronhoitolain vastainen.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

ma/ao